

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (Conservation) หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นระยะเวลาอันยาวนานที่สุด ทั้งนี้จะต้องให้มีความสูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด แต่ในขณะที่เดียวกันสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้นให้คุ้มค่ามากที่สุด หรือเรียกว่าการใช้ที่ยั่งยืน สาเหตุที่ต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพราะผลสืบเนื่องจากการเพิ่มประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทาง เทคโนโลยีเป็นตัวเร่งที่ทำให้เกิดการร่อยหรอของทรัพยากรธรรมชาติ อันนำมาซึ่งปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นจะเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของประชาชนทั้งในเขตเมืองและชนบท นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความมั่นคง และมั่งคั่งของประชาชน ในชาติการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาตินั้น จะต้องมียุทธศาสตร์ในการควบคุมการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด คำนึงถึงผลได้ผลเสียอย่างถี่ถ้วน โดยการพิจารณาตามหลักวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ ถูกจังหวะและความต้องการของสังคม ทั้งนี้เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นมรดกอันมหาศาล ที่ธรรมชาติให้ไว้ เพื่อมนุษย์ได้ใช้ในการดำรงชีวิต จึงจำเป็นต้องศึกษาค้นคว้าถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อมิให้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นหมดไปอย่างรวดเร็ว เพราะในการอนุรักษ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งในเมืองและชนบท ดังนั้น ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด จะต้องไม่แยกมนุษย์ออก จากสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม หรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ

ทรัพยากรป่าไม้

ทรัพยากรป่าไม้ (Forest Resources หมายถึง ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ของป่าทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิต ดังนั้นทรัพยากรป่าไม้จึงหมายถึงรวมถึงทรัพยากรอื่นๆ มีผลสืบเนื่องมาจากป่าไม้ ได้แก่ สัตว์ป่า ของป่า ที่ดิน ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร และสภาพแวดล้อมทั่วไปของป่า สิ่งเหล่านี้จัดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถฟื้นฟูสภาพได้ถ้ามีการอนุรักษ์อย่างเหมาะสมก็จะมีทดแทนขึ้นมาใหม่ และสามารถทำการบำรุงรักษาสภาพให้คงอยู่เพื่ออำนวยประโยชน์ต่อไปได้โดยไม่มีที่สิ้นสุด ทรัพยากรป่าไม้นับว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีความสำคัญและมีคุณค่ายิ่ง ทางเศรษฐกิจ รวมถึงมีผลต่อความมั่นคงของประเทศด้วย ซึ่งแบ่งประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ได้ดังนี้

1. ประโยชน์ทางตรง ได้แก่ ไม้ที่นำมาใช้สอย ก่อสร้างบ้านเรือนและเครื่องใช้ ต่างๆ ฟืนและถ่านที่ใช้เป็นเชื้อเพลิง สมุนไพรต่างๆ ที่นำมาทำเป็นยารักษาโรค ส่วนต่างๆ ที่ใช้ทำเป็นเครื่องเขิน น้ำหอม น้ำมันผสมสี สบู่ เปลือก แก่นและผลของไม้ชนิดต่างๆ สำหรับฟอกหนังและสี

2. ประโยชน์ทางอ้อม ซึ่งไม่สามารถคำนวณเป็นมูลค่าได้ แต่มีความสำคัญ มาก เช่น ป่าไม้ช่วยให้มีน้ำไหลอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ช่วยบรรเทาความรุนแรงของอุทกภัย ช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดิน ช่วยบรรเทาความรุนแรงของลมพายุ ช่วยรักษาระดับความชุ่มชื้นของอุณหภูมิตามอากาศ เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจประกอบกิจกรรมนันทนาการของประชาชน

ทรัพยากรสัตว์ป่า

สัตว์ป่า ตามความหมายของนักวิชาการ หมายถึง สัตว์ที่มีกระดูกสันหลังทั้งหมดที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ อันประกอบด้วยสัตว์จำพวกปลา (pices) นก (aves) สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (amphibia) สัตว์เลื้อยคลาน (reptilia) และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (mammalia) ความหมายตามพระราชบัญญัติสงวนคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ได้ให้ความหมายของสัตว์ป่า หมายถึง สัตว์ทุกชนิดไม่ว่าสัตว์บก สัตว์ปีก แมลง หรือ แมง ซึ่งโดยสภาพธรรมชาติย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในป่าหรือในน้ำ และให้ความหมายรวมถึงไข่ของสัตว์ป่าเหล่านั้นทุกชนิดด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงไข่ของสัตว์พาหนะที่ได้จดทะเบียนตัวรูปพรรณตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะแล้ว และสัตว์พาหนะที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์พาหนะดังกล่าว

คุณค่าของทรัพยากรสัตว์ป่า

สัตว์ป่าอำนวยประโยชน์หลายประการให้มนุษย์และยังช่วยเกื้อหนุนทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ใดๆก็ตามประโยชน์ส่วนใหญ่ของทรัพยากรสัตว์ป่าเป็น ประโยชน์ในทางอ้อมมากกว่าประโยชน์ทางตรง จึงทำให้มองไม่ค่อยเห็นคุณค่าของสัตว์ป่าเท่าที่ควร เมื่อเทียบกับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น ป่าไม้ น้ำ และแร่ธาตุ

การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่า

มีหลักในการจัดการดังนี้

1. การอนุรักษ์พื้นที่ เนื่องจากปัจจัยที่ทำให้สัตว์ป่ามีปริมาณลดลง คือ ถิ่นที่อยู่อาศัย รวมทั้งแหล่งน้ำ แหล่งอาหารที่ถูกบุกรุกทำลายลง การถูกจำกัดในพื้นที่แคบๆ หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพที่อยู่อาศัย นับว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้ปริมาณสัตว์ป่าลดจำนวนลง การอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่าทั้งทางตรง และทางอ้อมก็คือ การประกาศพื้นที่คุ้มครอง เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า วนอุทยาน เป็นต้น

2. จำกัดการค้า การลดจำนวนลงของสัตว์ป่า หรือสูญพันธุ์ ปัจจัยหนึ่งมาจาก การล่าสัตว์ของมนุษย์ จึงต้องออกกฎหมายห้ามล่าสัตว์ป่าบางชนิดที่เหลือน้อย ห้ามล่าในพื้นที่บางแห่ง ห้ามล่าในบางฤดูที่ผสมพันธุ์ เป็นต้น

3. การควบคุมสิ่งทำลาย เช่น การเข้าไปแย่งอาหาร ที่อยู่อาศัย หรือการนำสัตว์ ต่างถิ่นมาเลี้ยง อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสัตว์ป่าได้ ทั้งในเรื่องโรคระบาดและการล่ากีดกันสัตว์พื้นเมือง

4. การเพิ่มปริมาณสัตว์ป่าให้มากขึ้น อาจทำได้หลายวิธี เช่น การเพาะเลี้ยงใน พื้นที่ธรรมชาติ การผสมเทียมซึ่งปัจจุบันได้มีการจัดตั้งศูนย์เพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ป่าขึ้นหลายแห่ง

ทรัพยากรน้ำ

น้ำหมายถึง ของเหลวเกิดจากการรวมตัวกันของก๊าซไฮโดรเจนและก๊าซออกซิเจนในภาวะที่เหมาะสม หรือความหมายในลักษณะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่น่ามาใช้อุปโภค บริโภค ชำระล้าง ร่างกาย ใช้ในการเพาะปลูก การเกษตรกรรม อุตสาหกรรม การคมนาคมทางน้ำ การผลิตพลังงาน ทรัพยากรน้ำยังเป็นทรัพยากรประเภทหนึ่งที่สามารถเกิดขึ้นทดแทนอยู่ตลอดเวลาเป็นวัฏจักร

ความสำคัญของแหล่งน้ำ

น้ำ จัดเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของร่างกายมนุษย์ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งกำเนิดของสิ่งมีชีวิต เช่น พืช สัตว์ ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และรักษาสมดุล ของระบบนิเวศ

ประโยชน์ของทรัพยากรน้ำ

น้ำฝน ถือเป็นแหล่งกำเนิดของน้ำแทบทั้งหมดที่มีอยู่ในประเทศไทย ฝนที่ตกเมื่อไหลลงสู่แม่น้ำ ลำคลอง แอ่งน้ำ หรืออ่างเก็บน้ำ จะเรียกว่า น้ำท่าเมื่อซึมลงสู่ใต้ดินจะเรียกว่าน้ำใต้ดินและน้ำบาดาล

น้ำท่า คือ น้ำไหลในแม่น้ำลำธาร เกิดจากน้ำฝนที่ตกลงมาในพื้นที่รับน้ำ บางส่วนสูญเสียไป ส่วนที่เหลือ ก็จะไหลไปยังที่ลุ่มลงสู่แม่น้ำ ลำธารกลายเป็นน้ำท่า ร้อยละ 75 จะสูญเสียไปเนื่องจากการระเหย กลายเป็นไอน้ำ เมื่อซึมลงสู่ใต้ดินกลายเป็นน้ำใต้ดินและน้ำบาดาลและซังอยู่ตามแหล่งน้ำต่างๆ เพียง ร้อยละ 25 ที่ไหลลงสู่แม่น้ำลำธารไปเป็นน้ำท่า น้ำใต้ดิน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ น้ำตื้นเป็น น้ำใต้ดินที่อยู่ในชั้นดินกรวดทรายระดับตื้น และน้ำบาดาลคือน้ำใต้ดินที่แทรกอยู่ในชั้นดิน กรวดทราย ระหว่างชั้นที่บ้น้ำ 2 ชั้น หรือน้ำใต้ดินที่อยู่ในรอยแตกของหิน ซึ่งแหล่งน้ำใต้ดินที่สำคัญสามารถนำมา พัฒนาใช้ประโยชน์ได้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เช่นเดียวกับทรัพยากรชนิดอื่น ซึ่ง นับวันจะมีบทบาทเพิ่มขึ้น แหล่งน้ำบาดาลของประเทศมีอยู่โดยทั่วไปในทุกภาค ซึ่งจะให้ปริมาณน้ำมาก น้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพของชั้นดินในแต่ละพื้นที่

สถานการณ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ

วิกฤตการณ์การขาดแคลนน้ำจากสาเหตุต่างๆ เช่น ความต้องการน้ำใช้ในกิจกรรมต่างๆ เช่น ความต้องการน้ำใช้ในกิจกรรมต่างๆ มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น ความสมดุลของทรัพยากรน้ำระหว่างฤดูแล้ง และฤดูฝนไม่สมดุล รวมถึงการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ ที่ขาดแผนการใช้ที่รัดกุมและเหมาะสมรวมทั้งขาด องค์กระตักชาติที่จะเข้ามาบริหารจัดการแหล่งน้ำ ตลอดจนแหล่งน้ำที่มีอยู่ในปัจจุบันมีสภาพเสื่อมโทรม เน่าเสีย คุณภาพไม่เหมาะสมไม่สามารถนำมาใช้ได้ จากปัญหาที่กล่าวมานี้ เกิดจากสาเหตุหลาย ประการ เช่น

1. สภาพแหล่งต้นน้ำลำธารถูกทำลาย การบุกรุกทำลายแหล่งน้ำ ส่งผลให้ พื้นที่ต้นน้ำลำธารอันเป็นแหล่งกำเนิดน้ำ ไม่สามารถดูดซับหรือชะลอน้ำไว้ในดิน เมื่อเกิดฝนตกหนักจึงทำให้มีน้ำไหลป่าลงมาท่วมพื้นที่ตอนล่างอย่างรวดเร็วและรุนแรง
2. สภาพน้ำท่า เนื่องจากปริมาณน้ำฝนที่ตกชุก ในทุกๆ ภาคของประเทศมี ปริมาณน้อยกว่าเกณฑ์เฉลี่ย โดยเฉพาะในภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวโน้มลดลง ส่งผลให้ปริมาณน้ำท่ามีปริมาณลดลงไปด้วย
3. การใช้น้ำและความต้องการน้ำเพิ่มขึ้นในทุกกลุ่มน้ำ กิจกรรมต่างๆ ทั้งทาง อุตสาหกรรม เกษตรกรรม อุปโภคและบริโภค การท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมล้วนเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น
4. การบุกรุกทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำต่างๆ การขยายตัวของบ้านจัดสรรโรงงาน อุตสาหกรรม การพัฒนาการคมนาคมขนส่ง โดยขาดการวางแผนก่อให้เกิดการบุกรุกทำลายพื้นที่ชุ่มน้ำหรืออาจทำให้มีการปนเปื้อนของสารพิษลงสู่แหล่งน้ำ

การอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ

1. ให้มีการศึกษาวางแผนการจัดการแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เช่น โครงการผันน้ำ โครงการเขื่อนเก็บกักน้ำใต้ดิน เพื่อเป็นการรองรับการใช้น้ำระยะยาว ซึ่งการวางแผนต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งทางด้านสังคมและสภาพแวดล้อมต้องมีการกำหนดนโยบายและแผนการแก้ไขผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม
2. กำหนดมาตรฐานด้านสิ่งแวดล้อมของโครงการพัฒนาแหล่งน้ำทั้งขนาดเล็ก กลางและใหญ่ โดยให้มีการปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด เพื่อประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรน้ำในระยะยาว รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้และดูแลรักษาป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณ แหล่งน้ำและต้นน้ำลำธาร รวมถึงการควบคุมอย่างเข้มงวดและการมีบทลงโทษอย่างรุนแรงต่อการตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำลำธาร
4. ให้ความสำคัญในการปรับปรุงแหล่งน้ำขนาดเล็ก รวมถึงการระมัดระวังมิให้ นำพื้นที่ชลประทาน แหล่งน้ำธรรมชาติ ระบบชลประทานมาใช้เพื่อประโยชน์อื่น
5. เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งน้ำ การใช้น้ำอย่างประหยัดเพื่อให้มีวินัยในการใช้น้ำอย่างถูกต้อง รวมทั้งการอนุรักษ์น้ำอย่างถูกวิธี ในช่วงฤดูแล้ง เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการใช้น้ำอย่างประหยัดและรู้คุณค่าของทรัพยากรน้ำ